

Aansprakelijkheid van, voor en jegens vrijwilligers

W.H. van Boom¹

Eerder gepubliceerd in: AV&S 2004/5, p. 191-198

1 Inleiding

[191] In ons land werken miljoenen mensen op vrijwillige basis: in de sport- en recreatiesector, gezondheidszorg, verenigingsleven, natuurbeheer, monumentenzorg en onderwijs. Vrijwilligerswerk is zeer uiteenlopend; soms zijn het dagelijkse bezigheden die voor en met anderen worden verricht, maar vaak ook wordt gebruik gemaakt van de gespecialiseerde kennis en vaardigheden van de vrijwilliger.

De vrijwilliger kan bij de uitoefening van zijn werkzaamheden opzettelijk en onopzettelijk schade aan derden berokkenen. Hij kan ook zelf schade oplopen. Het is daarom voor vrijwilligersorganisaties verstandig om na te gaan welke feitelijke en juridische risico's de vrijwilliger loopt bij zijn inzet voor de organisatie, en omgekeerd welke risico's de organisatie loopt door de vrijwilliger. In deze bijdrage wordt daartoe een globaal overzicht gegeven van de toepasselijke aansprakelijkheidsrechtelijke uitgangspunten en de praktische knelpunten. Het blijkt dat er geen bijzondere aansprakelijkheidsregeling is getroffen voor de positie van vrijwilligers en dat geen duidelijkheid bestaat over de vraag onder welke bestaande regelingen de vrijwilliger valt.

De opbouw van dit artikel is als volgt. In paragraaf 2 wordt kort ingegaan op de privaatrechtelijke kwalificatie van de verhouding tussen vrijwilligers en de organisatie waar zij werkzaamheden voor verrichten. Vervolgens zal in paragraaf 3.1 de aansprakelijkheid worden behandeld van de vrijwilliger en in paragraaf 3.2 die van de organisatie jegens derden. In paragraaf 3.3 staat het probleem van schade van de vrijwilliger zélf centraal. In paragraaf 4 tenslotte wordt bij wijze van conclusie een aantal concrete aandachtspunten geformuleerd, waar met name vrijwilligersorganisaties op dienen te letten.

2 kwalificatie rechtsverhouding organisatie – vrijwilliger

De juridische kwalificatie van de rechtsverhouding tussen vrijwilliger en organisatie is niet in algemene bewoordingen te geven; veel hangt af van de concrete invulling die partijen er aan hebben gegeven. Allereerst is het onderscheid tussen werkzaamheden waartoe de vrijwilliger zich in juridische zin heeft verplicht en werkzaamheden waartoe hij zich niet heeft verplicht. Als partijen hierover geen uitdrukkelijke afspraken hebben gemaakt, komt het aan op hun verklaringen en hun gedragingen over en weer en op de uitleg die zij op grond van die verklaringen en gedragingen aan hun afspraak mochten geven.²

In de gevallen waarin de vrijwilliger zich in juridische zin heeft verplicht tot het verrichten van de werkzaamheden, rijst de vraag of sprake is van een arbeidsovereenkomst in de zin van artikel 7:610 BW. Dat zal bij vrijwilligers niet snel het geval zijn omdat de

¹ Met dank aan mijn mede-redacteuren voor waardevolle opmerkingen en suggesties.

² Zie Verbintenissenrecht (losbl.), artikel 217-227. II (Blei Weissmann), aant. 24 e.v. Zie ook de discussie tussen N.N.H. Bos en M.A.J. de Jong enerzijds en J. Dekker-Dingemans en T.M. ter Horst-Wielinga anderzijds, in AAe 1991, p. 144 e.v.

vrijwilliger vrijwel altijd onbetaalde arbeid verricht. Het ontbreken van een verplichting tot betaling van loon voor de vrijwilligerswerkzaamheden maakt dat geen sprake is van een arbeidsovereenkomst als bedoeld in artikel 7:610 BW.³ Maar zodra een onkostenvergoeding tegenover de prestatie van de vrijwilliger wordt gesteld, kan het al moeilijker worden om onderscheid te maken. Dat geldt in versterkte mate wanneer de onkostenvergoeding van forfaitaire aard is. Hoe dat ook zij, voor een arbeidsovereenkomst is tevens een ondergeschiktheidsverhouding essentieel ('in dienst van'). Of daarvan sprake is, zal ook van de uitleg van de afspraak van partijen afhangen. Een vrijwilliger die zich niet verplicht heeft tot het verrichten van werkzaamheden, zal in de regel niet als ondergeschikte in dienst van de organisatie zijn. Daarvoor is in elk geval vereist dat hij zich tot het opvolgen van instructies heeft verplicht.

Als er dus al sprake is van een verplichting tot het verrichten van werkzaamheden, dan is in veel gevallen geen sprake van een arbeidsovereenkomst om de simpele reden dat de twee voornaamste elementen van de arbeidsovereenkomst (loon en ondergeschiktheidsverhouding) afwezig zijn. Mogelijk is alsdan sprake van een overeenkomst van opdracht (artikel 7:400 BW): de vrijwilliger verplicht zich als opdrachtnemer anders dan op grond van een arbeidsovereenkomst tot het verrichten van werkzaamheden die bestaan in iets anders dan het tot stand brengen van een werk van stoffelijke aard. Het belang van de kwalificatie van de rechtsverhouding met de vrijwilliger als een opdracht is bijvoorbeeld gelegen in het feit dat de vrijwilliger die opdrachtnemer is, de zorg van een goed opdrachtnemer in acht moet nemen (artikel 7:401 BW), aanwijzingen over de uitvoering van de opdracht dient op te volgen (artikel 7:402 BW), recht heeft op vergoeding van onkosten verbonden aan de uitvoering van de opdracht (artikel 7:406 lid 1 BW) en bovendien recht heeft op vergoeding van schade die zich bij wijze van bijzonder gevaar van de opdracht verwezenlijkt [192] (artikel 7:406 lid 2 BW). Met name op dat laatste punt kom ik nog terug.

3 aansprakelijkheid van de organisatie voor fouten van de vrijwilliger

3.1 aansprakelijkheid van de vrijwilliger

Een vrijwilliger dient bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden de nodige zorg in acht nemen om schade aan derden te voorkomen; de toepasselijke zorgvuldigheid is die welke door een redelijk handelend vrijwilliger in de gegeven omstandigheden jegens de derde in acht zou zijn genomen.⁴ Het is lang niet altijd duidelijk hoe streng deze zorgvuldigheidsnorm is die op de vrijwilliger rust. Duidelijk is wel dat opzettelijke schadetoebrenging tot aansprakelijkheid leidt: een thuiszorg-vrijwilliger die van een cliënt geld of sieraden ontvreemdt, handelt onrechtmatig en is tot restitutie danwel schadevergoeding verplicht. Dit soort zwart-wit gevallen zijn juridisch gezien uiteraard weinig problema-

³ Vgl. I.P. Asscher-Vonk, W.J.P.M. Fase, Schets van het Nederlands arbeidsrecht, 17e druk, Deventer: Kluwer 2003, p. 52 e.v.

⁴ Vgl. voor deze norm, zoals deze bij beroepsbeoefenaren wordt toegepast, bijv. HR 9 november 1990, NJ 1991, 26. Als de vrijwilligerswerkzaamheden bestuurswerk betreffen, dan gelden strengere aansprakelijkheidsnormen voor de vrijwilliger. Allereerst is er voor bestuursleden van informele verenigingen de persoonlijke aansprakelijkheid voor tekorten van de vereniging (artikel 2:30 BW). Bovendien kunnen bestuurders van formele verenigingen en stichtingen die vennootschapsbelastingplichtig zijn, ingeval van faillissement aansprakelijk worden gesteld voor kennelijk onbehoorlijk bestuur (w.o. verzaking van de administratie- en jaarrekeningplichten) en misleidende financiële berichtgeving (artikel 2:50a resp. 300a jo. 138, 139 BW). Deze bestuursactiviteiten blijven hierna buiten beschouwing.

tisch, maar de gevallen in het ‘grijze gebied’ bieden minder duidelijkheid. Een vrijwilliger laat een kostbare vaas vallen, of brengt met een ongelukkige beweging een collega ten val. Is voor die gevallen een bijzonder regime van toepassing op vrijwilligers?

Er zijn inderdaad enige aanwijzingen dat aan gedragingen van vrijwilligers vanwege de aard van de werkzaamheden en het ontbreken van bezoldiging niet al te strenge normen mogen worden gesteld. Er is (mij) weliswaar geen rechtspraak bekend waar dit voor vrijwilligers met zoveel woorden is beslist, maar er is wel lagere rechtspraak inzake aansprakelijkheid bij vriendendiensten. Daaruit blijkt (impliciet) de neiging van rechters om voor die gevallen de lat niet al te hoog te leggen; soms wordt alleen bij opzet of grove schuld aansprakelijkheid aangenomen.⁵ Op grond hiervan zou men kunnen stellen dat bijvoorbeeld cliënten van de organisatie rekening moeten houden met de nodige misslagen van de vrijwilliger.⁶ Zeker is dit echter niet, want er is ook rechtspraak aan te wijzen die geen lichtere aansprakelijkheidsnormen wil aanvaarden.⁷

Vanuit de positie van de vrijwilliger is het een begrijpelijk standpunt om het ontbreken van bezoldiging te laten doorwerken in de vereiste mate van zorg, maar vanuit de optiek van potentiële slachtoffers zal er minder begrip voor bestaan. Wanneer een bewoner van een verzorgingstehuis in een rolstoel wordt rondgereden door een vrijwilliger, en de bewoner komt te vallen doordat de vrijwilliger een stoeprand over het hoofd ziet, dan heeft de bewoner toch weinig boodschap aan het gegeven dat de vrijwilliger niet betaald wordt voor zijn arbeid? In deze visie moet het voor de in acht te nemen zorgvuldigheid niet uitmaken of een beloning voor de werkzaamheden is bedongen. Ook een bezoldigde collega binnen de organisatie waar ook de vrijwilliger werkzaam is, mag dezelfde voorzichtigheid verwachten van de vrijwilliger als hij van zijn betaalde collega’s mag verwachten.

Er is rechtspraak waaruit inderdaad lijkt te volgen dat het ontbreken van bezoldiging niet van invloed is op de mate van zorgvuldigheid die in acht moet worden genomen. Die rechtspraak staat dus haaks op de eerdergenoemde rechtspraak waaruit een zekere coulance lijkt te volgen. Voor kosteloos meerijden met een autobestuurder die vervolgens een verkeersongeval veroorzaakt, is bijvoorbeeld met zoveel woorden uitgemaakt dat de door de bestuurder in acht te nemen zorgvuldigheid bij het besturen van de auto niet wordt beïnvloed door het gegeven dat de passagier kosteloos meerijdt.⁸ In de literatuur wordt deze gedachte doorgetrokken naar vriendendiensten in het algemeen.

Wel wordt in de literatuur relevant geacht of de vrijwilliger een professionele dan wel niet-professionele hulpverlener is, omdat doorslaggevend is wat de organisatie of cliënt mochten verwachten gezien de kwaliteiten van de vrijwilliger. Is deze bijvoorbeeld medicus, dan mag op dat vlak worden verwacht dat de vrijwilliger de zorg in acht neemt die een redelijk handelend medicus betaamt. In dat geval wordt niet de redelijk handelende niet-bijzonder geschoolde vrijwilliger als maatman gekozen, maar de wel-geschoolde medicus.⁹

⁵ Zie de rechtspraak genoemd in Onrechtmatige daad (losbl.), VIII.4. Ongevallen, aant. 15. Zie ook, met nadere verwijzingen, A.J. Verheij, AV&S 2003/6, p. 187 e.v.

⁶ Vgl. de coulante houding in de rechtspraak m.b.t. schadelijke gedragingen van particulieren onderling, die vaak als ‘ongelukkige samenloop van omstandigheden’ worden gekenschetst (daarover: Onrechtmatige daad (losbl.), VIII.4. Ongevallen, aant. 14), en de zogenaamde sport-en-spel-rechtspraak (daarover: Onrechtmatige daad (losbl.), VIII.5. Aansprakelijkheid bij sport en spel, aant. 4).

⁷ Zie nt. 5.

⁸ HR 11 april 1958, NJ 1958, 467; HR 11 april 1975, NJ 1975, 373.

⁹ Vgl. T. Hartlief, WPNR 6200, p. 731-733; Asser-Kortmann-De Leede-Thunissen, nr. 54, A.R. Bloembergen, WPNR 6202, p. 878-879.

3.2 aansprakelijkheid van de organisatie

3.2.1 eigen onrechtmatige daad

De organisatie zal aansprakelijk zijn jegens de gelaedeerde derde uit hoofde van eigen onrechtmatig handelen indien zij zelf niet de zorgvuldigheid in acht heeft genomen die van een redelijk handelende organisatie mag worden verwacht.¹⁰ Gedacht kan worden aan een gebrek aan zorgvuldigheid bij het aanstellen, begeleiden of instrueren van de [193] vrijwilliger. Indien bijvoorbeeld een vrijwilliger tewerk wordt gesteld bij bejaarden, terwijl van deze vrijwilliger bekend is dat deze in het verleden is veroordeeld voor diefstal in de uitoefening van vergelijkbare werkzaamheden, dan zal de organisatie aansprakelijk zijn indien geen bijzonder toezicht wordt gehouden op de vrijwilliger en zich recidive voordoet.

In die gevallen waarin een vrijwilliger niet dezelfde vaardigheden heeft als een voor de specifieke taak geschoolde beroepskracht, kan de vraag rijzen of het inzetten van de vrijwilliger zorgvuldig is. Denkbaar is dat als de werkzaamheden gepaard gaan met een aanzienlijk risico voor schade aan personen of zaken, het onzorgvuldig van de organisatie is om de ongeschoolde vrijwilliger deze werkzaamheden daarvoor in te zetten. Een organisatie die zonder nadere eisen een vrijwilliger te werk stelt op een terrein waar normaliter slechts geschoolde beroepskrachten toegelaten worden, handelt zeer waarschijnlijk onzorgvuldig, zodat bij eventueel falen van de vrijwilliger aansprakelijkheid volgt.

In dat geval is de organisatie zelf tekortgeschoten en zal de organisatie, indien zich een schadelijk voorval voordoet, spoedig op grond van eigen onzorgvuldig handelen aansprakelijk kunnen worden gesteld.¹¹ Algemeen gesproken kan worden gezegd dat vrijwilligers zorgvuldig moeten worden uitgezocht, geïnstrueerd, en begeleid. Het is anderszijds waarschijnlijk dat de rechter bij het toepassen van deze norm rekening zal houden met de aard van het vrijwilligerswerk en de beperkte financiële middelen die aan de organisatie ter beschikking staan.

3.2.2 vrijwilliger bij de uitvoering van een contractuele plicht

Indien de organisatie vrijwilligers inzet bij de uitvoering van contractuele verplichtingen jegens cliënten, dan hebben fouten van de vrijwilliger bij de uitvoering van het contract te gelden als de fouten van de organisatie zelf (artikel 6:74 jo. 76 BW). Het komt daarbij natuurlijk aan op de concrete omstandigheden van het geval, en vooral ook op de aard van de overeenkomst (heeft de organisatie een resultaat toegezegd of slechts een inspanningsplicht op zich genomen), maar duidelijk is wel dat de organisatie zich niet kan verschuilen achter de mededeling dat de fout door de vrijwilliger is gepleegd en niet door de organisatie zelf. De wederpartij mag de vrijwilliger zien als een verlengstuk van de organisatie. Indien een organisatie tegen betaling van een maandelijks abonnementsbedrag een alarmeringssysteem levert voor bejaarden, dat thuis wordt geïnstalleerd door een vrijwilliger, en daarbij maakt de vrijwilliger een installatiefout met als gevolg dat de

¹⁰ Waarbij aangetekend kan worden dat niet alleen fouten van het bestuur c.q. de bestuursleden, maar ook die van *leidinggevend*en binnen de organisatie veelal worden gelijkgesteld met de fout van de organisatie (stichting, vereniging, etc.). Zie bijv. Asser-Van der Grinten-Maeijer, *Vertegenwoordiging en rechtspersoon*, 2-II, achtste druk, Deventer 1997, nrs. 113, en F.T. Oldenhuis, *Onrechtmatige daad: aansprakelijkheid voor personen*, Monografieën Nieuw BW, B-46, tweede druk, Deventer 1998, nrs. 39 en 69 e.v.

¹¹ Overigens geldt ook in contractuele relaties van de organisatie tegenover cliënten dat onzorgvuldigheid bij uitzoeken en instrueren van de vrijwilliger een eigen verwijtbare tekortkoming oplevert (artikel 6:74 BW); zie *Verbintenissenrecht* (losbl.), artikel 74, aant. 6.

bejaarde in een noodgeval geen contact kan leggen met de centrale, dan is de organisatie contractueel aansprakelijk voor deze fout als ware het een eigen fout.¹²

Het is de organisatie overigens in beginsel toegestaan om zich tegenover de cliënt te exonereren voor fouten van hulppersonen, maar dergelijke bedingen zijn als bekend allesbehalve waterdicht.¹³ Een beroep daarop lijkt zeker niet kansrijk als de exoneratie valt onder de termen van artikel 6:237 sub f BW – en dat zal bij vrijwilligerswerk vaak het geval zijn, omdat de wederpartij veelal een natuurlijke persoon is die buiten beroep of bedrijf de dienstverlening in ontvangst neemt. In dat geval ligt het op de weg van de organisatie om aan te tonen dat het beroep op de exoneratie in de gegeven omstandigheden niet onredelijk bezwarend is c.q. naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid niet onaanvaardbaar is.¹⁴ Daarbij zijn alle omstandigheden van het gegeven geval relevant, zodat bijvoorbeeld de ernst van de fout van de vrijwilliger, maar ook de vraag welke van beide partijen verzekeringsdekking heeft voor de betreffende gebeurtenis in de afweging betrokken dienen te worden.¹⁵

3.2.3 aansprakelijkheid voor ondergeschikte vrijwilligers

Werkgevers zijn op grond van artikel 6:170 BW risico-aansprakelijk voor fouten die hun ondergeschikten bij de uitvoering van hun beroepswerkzaamheden begaan, indien de kans op de fout in algemene zin is vergroot door deze werkzaamheden en de werkgever zeggenschap had over deze gedragingen. Deze nadere vereisten worden wel kernachtig samengevat onder de noemer ‘functioneel verband’: indien functioneel verband bestaat tussen de opgedragen werkzaamheden en de fout, dan is naast de werknemer ook de werkgever aansprakelijk en kunnen zij elk voor de gehele schade worden aangesproken.

De ratio van artikel 6:170 BW is slachtofferbescherming: de benadeelde krijgt er een debiteur bij, de werkgever, die – anders dan de werknemer – veelal ‘goed voor zijn geld is’. De rechtvaardiging voor artikel 170 wordt veelal gezocht in het profijt dat de werkgever heeft van de werkzaamheden van zijn werknemer, en in de eenheid van onderneming (het slachtoffer identificeert de werknemer in beginsel met diens werkgever).¹⁶

Het is niet eenvoudig om in één zin aan te geven of artikel 6:170 BW toepasselijk is op organisaties die gebruik maken van vrijwilligers. Artikel 170 ziet natuurlijk in de eerste plaats op werknemers die in dienstverband werkzaamheden verrichten, maar onder invloed van flexibilisering van beroepswerkzaamheden is het werkingsbereik inmiddels veel groter.¹⁷ Een arbeidsovereenkomst – en dus bezoldiging – is niet nodig voor toepasselijkheid van artikel 170.

Voor wat betreft vrijwilligers moet allereerst worden vastgesteld dat veel afhangt van de kwalificatie van de rechtsverhouding tussen de organisatie en de vrijwilliger; indien de vrijwilliger zich heeft verplicht om aanwijzingen op te volgen, zal sneller sprake zijn van ondergeschiktheid in de zin van artikel 6:170 BW.¹⁸ Zolang de vrijwilliger en de organisatie hierover geen afspraken op papier hebben gezet, [194] blijft dit aspect van

¹² Er zijn weliswaar uitzonderingen op deze aansprakelijkheid geformuleerd in artikel 6:76 BW, maar daar zal niet spoedig sprake van zijn.

¹³ Zie over toetsing van exoneraties bijv. T.H.M. van Wechem en J.G.J. Rinkes, AV&S 2002, p. 178 e.v., met verdere verwijzingen.

¹⁴ HR 14 juni 2002, NJ 2003, 112 (Bramer/Colpro).

¹⁵ Zie voor het verzekerings-aspect in dit verband recentelijk HR 18 juni 2004, C03/064.

¹⁶ Zie nader, met verdere verwijzingen, Onrechtmatige daad (losbl.), artikel 170, aant. 4.

¹⁷ Zie nader, met verdere verwijzingen, Onrechtmatige daad (losbl.), artikel 170, aant. 8.

¹⁸ Daar kan ook sprake van zijn als de vrijwilliger een overeenkomst van opdracht is aangegaan met de organisatie, zo volgt uit HR 2 oktober 1998, NJ 1998, 852.

hun rechtsverhouding onduidelijk. Het is aan te raden hierover duidelijke afspraken te maken.

Indien de rechter feitelijk vaststelt dat de vrijwilliger uit hoofde van zijn rechtsverhouding met de organisatie verplicht was om aanwijzingen op te volgen, dan is de kans zeer groot dat ook aan de overige vereisten van artikel 170 is voldaan. De organisatie is dan risico-aansprakelijk voor fouten van de ‘ondergeschikte’ vrijwilliger. Dit kan er toe leiden dat vrijwilligers een aansprakelijkheidsrisico voor de organisatie met zich brengen. Zo wordt soms zelfs aangenomen dat de ‘werkgever’ op grond van artikel 170 aansprakelijk is voor schade door diefstal bij de uitoefening van beroepswerkzaamheden door de ‘werknemer’.¹⁹ Die regel kan ook toegepast worden op de ondergeschikte vrijwilliger, zodat ook organisaties voor diefstal gepleegd door vrijwilligers aansprakelijk kunnen worden gesteld (mits het verband met de opgedragen werkzaamheden voldoende sterk is).

Voor de vrijwilliger bestaat er een groot belang bij toepasselijkheid van artikel 6:170 BW. Dat geldt uiteraard a fortiori voor artikel 7:661 BW: als de vrijwilliger als werknemer gekwalificeerd kan worden, is hij in zijn verhouding tot de werkgever niet aansprakelijk voor schade toegebracht aan de werkgever of aan een derde, tenzij sprake is van opzet of bewuste roekeloosheid. Indien echter artikel 7:661 niet rechtstreeks van toepassing is, kan toch een beroep mogelijk zijn op het in essentie gelijklopende artikel 6:170 BW. Dat laatste artikel betreft immers in tegenstelling tot artikel 7:661 niet alleen werknemers maar ook ‘ondergeschikten’ die daar niet onder vallen, zodat ingeval van mede-aansprakelijkheid van de organisatie op grond van artikel 6:170 de uiteindelijke draagplicht voor de schade in beginsel geheel bij de organisatie ligt, behoudens opzet of bewuste roekeloosheid (lid 3). Dit komt er veelal op neer dat de organisatie uiteindelijk de gehele schade draagt. Overigens kan een dergelijke draagplicht ook zonder toepasselijkheid van artikel 170 bij contract worden bedongen, hetgeen vanuit de vrijwilligers-optiek natuurlijk zeer wenselijk is.

3.2.4 aansprakelijkheid voor niet-ondergeschikte vrijwilligers

Mocht niet aan het vereiste van ondergeschiktheid zijn voldaan, dan is het sinds 1992 ook mogelijk om de organisatie aansprakelijk te stellen op grond van artikel 6:171 BW. Die bepaling roept risico-aansprakelijkheid voor fouten van ingeschakelde niet-ondergeschikten in het leven, mits de fout is begaan in de uitoefening van bedrijfsmatige werkzaamheden voor de opdrachtgever. Allereerst is vereist dat de organisatie een bedrijfsmatige activiteit verricht. De uitleg van dit begrip is ruim. Niet beslissend is of er sprake is van een winst oogmerk. De strekking van de regeling is om de benadeelde “een eenvoudig traceerbare vordering te geven, indien hij schade lijdt door bedrijfsmatige activiteiten (van) organisaties die zich tegenover hem als een eenheid presenteren en waarbij het ‘bedrijfsgebeuren’ in beginsel op profijt is gericht.”²⁰

Rechtspraak over de uitleg van het begrip ‘bedrijf’ is er nauwelijks, maar in de literatuur worden ziekenhuizen er bijvoorbeeld onder geschaard.²¹ Als dat inderdaad juist is, dan kunnen ook andere activiteiten van economische aard er onder worden geschaard, en vallen bepaalde vrijwilligersorganisaties waarschijnlijk ook onder het begrip. Daar staat

¹⁹ Zie nader, met verdere verwijzingen, *Onrechtmatige daad* (losbl.), artikel 170, aant. 41.

²⁰ Aldus *Onrechtmatige daad* (losbl.), artikel 171, aant. 4, met verdere verwijzingen.

²¹ Zie *Onrechtmatige daad* (losbl.), artikel 171, aant. 17, met verdere verwijzingen. Zie overigens in striktere zin: Hof Arnhem 4 november 2003, Zaaknr. 02/1195: inbraakpreventiewerkzaamheden verricht door de politie levert geen bedrijfsmatige activiteit op.

echter weer tegenover dat activiteiten van overheidslichamen volgens de wetgever niet onder het begrip ‘bedrijf’ kunnen worden gebracht.

Gesteld dat de organisatie bedrijfsmatige activiteiten verricht, dan is vervolgens vereist dat de werkzaamheden van de niet-ondergeschikte vrijwilliger als het ware ‘bedrijfseigen’ activiteiten van de organisatie betreft. Is aan dat vereiste voldaan, dan kan de organisatie op grond van artikel 171 aansprakelijk worden gesteld.

3.2.5 afdekking van het risico door verzekeringen

Voor niet-ingewijden is de verzekeringsmarkt weinig transparant, en dat geldt zeker ook voor de verzekeringsrechtelijke positie van vrijwilligers. Dit komt mede doordat de juridische status van de vrijwilliger (Is hij werknemer of niet? Is hij particulier of niet?) niet kraakhelder is. Om die reden dreigen vrijwilligers of benadeelden al snel tussen wal en schip terecht te komen.

Als we wat preciezer kijken naar de verzekeringsdekking van de aansprakelijkheid van de vrijwilliger,²² dan is de eerste vraag of zijn aansprakelijkheid gedekt is onder de gangbare polissen die vrijwilligersorganisaties hebben. In ons land bestaat noch voor bedrijven noch voor vrijwilligersorganisaties een wettelijke verplichting tot het afsluiten van aansprakelijkheidsverzekeringen,²³ maar feitelijk hebben zij deze vaak wel. Vaak gaat het dan om standaard AVB-polissen, maar sommige verzekeraars hebben voor sportinstellingen of vrijwilligersorganisaties een aparte WA-polis ontwikkeld.

De polisvoorwaarden verschillen van maatschappij tot maatschappij, maar in grote lijnen dekken zij de aansprakelijkheid van de organisatie voor schade aan personen en zaken, zowel die uit hoofde van artikel 6:162 BW en artikel 6:74 BW, als die uit hoofde van artikel 6:170 en 171 BW. Gangbare dekking per gebeurtenis varieert van 0,5 tot 2,5 miljoen Euro.

Organisaties doen er verstandig aan om zich er van te vergewissen dat een geldige (AVB-)polis voorhanden is die ook dekking biedt aan of voor anderen dan werknemers. Sommige AVB's gaan uit van de term ‘ondergeschikten’, maar onduidelijk is of ook vrijwilligers daar onder alle omstandigheden onder vallen.²⁴ In de bijzondere polissen voor sportinstellingen en vrijwilligersorganisaties treft men de [195] vrijwilliger wel als zodanig aan, en dan vaak naast de ondergeschikte, als verzekerde in de polis.²⁵

Ook moet goed worden ingeschat of de dekkingsomvang in overeenstemming is met de risico's verbonden aan de vrijwilligerswerkzaamheden. Soms sluit de polis bijvoorbeeld vermogensdelicten gepleegd door een verzekerde uit van dekking, zodat diefstal door een vrijwilliger – een veelvoorkomend risico – niet gedekt is.²⁶ Het is goed om rekening te houden met dergelijke ‘gaten’ in de dekking.

²² De polisinformatie heb ik steeds ontleend aan www.polisvoorwaardenonline.nl.

²³ Denkbaar is overigens dat een organisatie uit hoofde van subsidievoorwaarden of afspraken in overkoepelende organen zich tot het afsluiten van een AVB verplicht heeft.

²⁴ Een bepaalde verzekeraar die een WA-polis voor sport- en ontspanningsverenigingen hanteert, maakt bijvoorbeeld onderscheid tussen ‘ondergeschikten’ en ‘vrijwillige medewerkers’; in die uitleg zijn personen van de tweede categorie dus logischerwijs geen ondergeschikten.

²⁵ Artikel 1 sub d polisvoorwaarden 422 Generali: “verzekerden: (d) de vrijwillige medewerkers van de verzekeringnemer voorzover zij activiteiten ten behoeve van de verzekeringnemer in diens verzekerde hoedanigheid verrichten indien en voorzover hun aansprakelijkheid niet elders is verzekerd.”

²⁶ Artikel 3.10 polisvoorwaarden 96 NN: “Niet gedekt is de aansprakelijkheid voor schade door een vermogensdelict van een verzekerde.” Een dergelijke clause gaat m.i. verder dan de gangbare opzetclausule; die laatste staat er niet aan in de weg dat een verzekerde die bijv. risico-aansprakelijk is voor een opzettelijke gedraging van een ondergeschikte tóch gedekt is onder de polis. Daarover bijv. Asser-Clausing-

Voor de vrijwilliger is het zaak om te verifiëren of de verzekeringspolis van de organisatie hem ook als verzekerde aanmerkt, zodat hij een beroep op de polis kan doen. Mocht dit niet het geval zijn, dan zal hij moeten nagaan of de eigen AVP dekking biedt voor schade toegebracht bij de betreffende vrijwilligerswerkzaamheden. Dit is geen eenvoudige opdracht, want veel AVP-polissen bepalen simpelweg dat schade toegebracht in ‘uitoefening van beroep of bedrijf’ zijn uitgesloten van dekking. Is daarvan sprake bij vrijwilligerswerk? In de literatuur wordt verdedigd dat daarvan in elk geval geen sprake is bij onbezoldigd vrijwilligerswerk,²⁷ maar de grenzen zijn lang niet altijd gemakkelijk aan te geven. Kan de sportleraar die naast zijn gewone werk gratis en voor niets les geeft bij zijn plaatselijke turnclub dekking zoeken bij zijn AVP als hij een professionele onzorgvuldigheid begaat? Zodra vrijwilligers activiteiten ontplooiën die nauw aansluiten bij hun beroepsmatige kwalificaties, is de scheiding tussen privé en zakelijk moeilijk aan te geven en ontstaat al snel conflictstof tussen benadeelde en AVP-verzekeraar.²⁸ Sommige AVP’s hebben dit geschilpunt beslecht door expliciet te bepalen dat de aansprakelijkheid van de particulier die verband houdt met het verrichten van onbezoldigd vrijwilligerswerk wél gedekt is.²⁹

Opmerking verdient nog dat veel AVP’s de zogenaamde vriendendienst-clausule kennen. Een voorbeeld van een dergelijke clausule is:

“Indien de aansprakelijkheid van verzekerde ontbreekt (uitsluitend) omdat de schade verband houdt met het verrichten van een vriendendienst, beoordeelt de maatschappij de aansprakelijkheid zonder met deze omstandigheid rekening te houden. Schadevergoeding vindt in dat geval plaats tot een maximum van € 11.345,- per gebeurtenis. Bij toekenning van die schadevergoeding zullen alle aanspraken op uitkering die de benadeelde uit anderen hoofde heeft, in mindering worden gebracht. Geen schadevergoeding zal worden verleend indien de vorderende partij een ander is dan een rechtstreeks bij de gebeurtenis betrokken benadeelde natuurlijke persoon of diens nagelaten betrekkingen.”

Deze clausule geeft een bescheiden *first party*-achtige dekking voor schade die de particulier op niet-onrechtmatige wijze heeft veroorzaakt aan een andere particulier in de vriendendienst sfeer. Deze dekking komt dus aan de orde als er geen onrechtmatigheid is door bijvoorbeeld een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Voor die gevallen – die nogal eens conflictstof opleveren tussen benadeelde en AVP-verzekeraar – haalt de vriendendienst-clausule de angel uit het vereiste van onrechtmatigheid en bespaart zij de AVP-verzekeraar vaak lastige discussies over de aansprakelijkheidsvraag.³⁰

Wansink, nr. 268. Hier lijkt het te gaan om een dekkingsuitsluiting, en bovendien staat er niet (zoals bij opzetclausules vaak het geval is): “Niet gedekt is de aansprakelijkheid van een verzekerde voor schade (etcetera)”, maar “Niet gedekt is de aansprakelijkheid voor schade (etcetera)”. Dat lijkt er op te duiden dat de aansprakelijkheid van wie van de verzekerden dan ook van dekking is uitgesloten ingeval van vermogensdelict.

²⁷ J.H. Wansink, De algemene aansprakelijkheidsverzekering, 2e druk Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1994, p. 96.

²⁸ Overigens is het ook zaak om te bedenken dat schade die de vrijwilliger aan de organisatie toebrengt alleen onder zijn AVP-polis gedekt is als het vrijwilligerswerk geen uitoefening van beroep of bedrijf oplevert. Zie Wansink, a.w., p. 96-97.

²⁹ Zo Amev model AVP 02-1, artikel 2.1 sub d.

³⁰ Een dergelijke uitgebreide dekking is niet gangbaar bij AVB’s en - voor zover ik kon nagaan - evenmin bij de bijzondere polissen voor sportverenigingen et cetera, zodat de benadeelde die schade ondervindt door een ongelukkige samenloop van omstandigheden waarbij een vrijwilliger betrokken is die als ondergeschikte heeft te gelden – en dus beroeps- of bedrijfsmatig handelt – geen aanspraak kan maken op deze ‘bonus’-vergoeding.

Problematisch is dat het begrip ‘vriendendienst’ in vrijwel geen enkele polis wordt gedefinieerd.³¹ Geldt de vriendendienst-clausule ook als de dienst door tussenkomst van een vrijwilligersorganisatie is verricht, of is het dan per definitie geen vriendendienst? Dit is een lastige uitleg-vraag, waar men overigens alleen aan toekomt als men heeft geconstateerd dat het vrijwilligerswerk geen beroeps- of bedrijfsmatige activiteit betrof. Heeft men die horde genomen, dan zal aan benadeelden en vrijwilligers niet altijd eenvoudig uit te leggen zijn dat de vrijwilligerswerkzaamheden geen vriendendienst zijn. Er is immers een groot grijs gebied tussen vrijwilligershulp door tussenkomst van een professionele landelijke organisatie en het lappen van de ramen van de bejaarde buurvrouw. Het zou daarom de voorkeur verdienen om de vriendendienst-clausule zo te wijzigen dat duidelijk uitkomt dat het eerste geval niet en het tweede wel gedekt is (als verzekeraars het zo hebben bedoeld).

[196]

3.3 aansprakelijkheid van de organisatie jegens de vrijwilliger

3.3.1 letsel opgelopen tijdens vrijwilligerswerk

Werkgevers zijn tegenover hun werknemers verantwoordelijk voor de veiligheid van de werkplek. Dat volgt allereerst uit de Arbeidsomstandighedenwet. Onder het begrip ‘werkgever’ in die wet moet ook een vrijwilligersorganisatie begrepen worden, mits de vrijwilligers ‘onder gezag’ van de organisatie werkzaamheden verrichten.³² Dit begrip ‘onder gezag’ moet ruim worden uitgelegd en in veel gevallen zal daarvan dus ook sprake zijn bij vrijwilligers. De ratio van de uitbreiding is namelijk het bevorderen van gunstige arbeidsomstandigheden overal waar mensen afhankelijk van anderen arbeid verrichten.³³ De wetgever heeft overigens wel gemeend dat op vrijwilligersorganisaties niet dezelfde zware verplichting tot het opstellen van een risico-inventarisatie en -evaluatie moet rusten. Voor vrijwilligersorganisaties bestaat daarom voorsnog tot 2005 een vrijstelling van de verplichting tot het opstellen van een risico-inventarisatie en -evaluatie als bedoeld in artikel 5 Arbo-wet.³⁴

Voor ‘echte’ werkgevers geldt bovendien artikel 7:658 BW. Deze bepaling komt er kort gezegd op neer dat de werkgever aansprakelijk is indien de werknemer bij de uitvoering van zijn werkzaamheden letselschade lijdt, tenzij de werkgever aantoont dat hij de zorg heeft aangewend die redelijkerwijs van hem kon worden gevegd om het ongeval of de beroepsziekte te voorkomen. Kan artikel 658 ook worden toegepast op ongevallen van vrijwilligers?³⁵ Dat is niet onder alle omstandigheden waarschijnlijk, nu deze bepaling slechts voor werknemers geldt die op grond van arbeidscontract werk verrichten.³⁶ Maar ook als geen sprake is van een arbeidsovereenkomst, is niet gezegd dat niet dezelfde

³¹ De enige polis die een poging tot definitie deed, kwam niet verder dan: “het belangeloos verrichten van werkzaamheden bij wijze van ‘vriendendienst’ ”.

³² Artikel 1 lid 2 Arbeidsomstandighedenwet.

³³ Zie Handboek Arbowet - rechten en plichten toegelicht voor werkgever en werknemer, 8e druk Den Haag: SDU 2003, p. 30-31. Vgl. Brief staatssecretaris Hoogervorst over de toepassing van de Arbowet op het vrijwilligerswerk d.d. 7 jan. 2000, Kamerstukken II 1999-2000, 25879, nr. 49.

³⁴ Zie artikel 2.24 Arbo-regeling.

³⁵ Het financiële belang van de vraag is aanzienlijk, zeker wanneer het vrijwilligers betreft die naast hun vrijwilligerswerkzaamheden ook uit andere arbeids inkomsten verwerven; heeft het letsel inkomstendering ten gevolge (of loondoorbetaling door de werkgever), dan komt deze schade voor vergoeding in aanmerking.

³⁶ Zie voor de toepasselijkheid van het arbeidsovereenkomstenrecht op vrijwilligers paragraaf 2.

strengere zorgplicht voor de organisatie zou kunnen gelden. Allereerst geldt voor organisaties die een werkvloer hebben waarop zowel werknemers als vrijwilligers aanwezig zijn, dat zij tegenover hun werknemers reeds tot een hoge mate van zorg verplicht zijn. Het is dan een kleine stap om deze zorg ook verschuldigd te achten tegenover anderen dan werknemers. Er zijn aanwijzingen in de rechtspraak dat deze kleine stap inderdaad mag worden gezet,³⁷ en het zou zeker het rechtsgevoel bevredigen: waarom zou een onbezoldigde bejaardenverzorgster genoeg moeten nemen met minder veiligheid op de werkvloer dan haar betaalde collega?

Bovendien is er op 1 januari 1999 een nieuw vierde lid aan artikel 7:658 BW toegevoegd, dat luidt:

“Hij die in de uitoefening van zijn beroep of bedrijf arbeid laat verrichten door een persoon met wie hij geen arbeidsovereenkomst heeft, is overeenkomstig de leden 1 tot en met 3 aansprakelijk voor de schade die deze persoon in de uitoefening van zijn werkzaamheden lijdt.”

Deze bepaling is door de wetgever met name bedoeld voor gevallen van aanneming van werk en in- en uitleensituaties (zoals uitzendwerk), maar uit de parlementaire geschiedenis valt op te maken dat ook *stagiaires* onder het werkingsbereik vallen.³⁸ De stap naar toepassing op vrijwilligers is dan betrekkelijk klein.³⁹ Een vereiste bij artikel 7:658 lid 4 is wel, net als overigens bij artikel 6:171 BW, dat de werkzaamheden ‘bedrijfseigen’ zijn en dat de werkzaamheden van de organisatie als ‘beroep of bedrijf’ hebben te gelden.⁴⁰ Zie daarover de opmerkingen in paragraaf 3.2.

Een mogelijke andere grond voor aansprakelijkheid van de organisatie voor het letsel van de vrijwilliger is te vinden in artikel 7:406 lid 2 BW, dat de opdrachtnemer recht geeft op vergoeding van schade ‘ten gevolge van de hem niet toe te rekenen verwezenlijking van een aan de opdracht verbonden bijzonder gevaar’. De hamvraag is uiteraard of zich in het gegeven geval een ‘bijzonder gevaar’ heeft verwezenlijkt. Loopt een vrijwilliger die met zijn auto maaltijden moet rondbrengen, het bijzondere gevaar van letsel door deelname aan het gemotoriseerde verkeer (bijzonder in vergelijking met vrijwilligers die als zodanig niet deelnemen aan het verkeer), of loopt hij het algemene gevaar dat eenieder loopt die deelneemt aan het verkeer? Het is te betreuren dat in de literatuur weinig eensgezindheid bestaat wat betreft de uitleg en reikwijdte van artikel 406 lid 2, terwijl eensluidende rechtspraak daarover ook ontbreekt, zodat het speculatief is om in dat wetsartikel een solide basis voor schadevergoeding voor vrijwilligers in te zien.⁴¹

Een laatste vraag in dit verband is of de vrijwilliger een beroep kan doen op de ruimhartige *Vonk/Van der Hoeven*-rechtspraak van de Hoge Raad.⁴² Deze rechtspraak biedt zoals bekend een bijzondere verhaalsmogelijkheid ingeval van een verkeersongeval tijdens de uitoefening van de werkzaamheden. Ik denk, gezien het uitzonderlijke karakter van deze verhaalsmogelijkheid, dat vrijwilligers die geen werknemer zijn niet onder het werkingsbereik daarvan [197] vallen. Maar ook hier geldt dat dit niet met zekerheid te

³⁷ Die aanwijzingen betreffen veelal ‘inlening’ van werknemers van anderen, met wie de werkgever dus geen arbeidsovereenkomst heeft. Deze werkgever is dan op grond van artikel 6:162 BW tot dezelfde hoge mate van zorg verplicht. Zie bijv. HR 15 juni 1990, NJ 1990, 716. Vgl. HR 6 december 1996, NJ 1997, 398 en ook nog HR 3 mei 1996, NJ 1996, 642.

³⁸ Kamerstukken II 1997/98, 25 263, nr. 14, p. 6.

³⁹ Vgl. over deze reikwijdte bijv. S.D. Lindenbergh, *Arbeidsongevallen en beroepsziekten*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1999, p. 74-76. en C.C. van Dam, VR 2000, p. 41 e.v.

⁴⁰ Zie over e.e.a. bijv. T. Hartlief, SR 1998, p. 220 e.v.

⁴¹ Zie over de uitleg van dat artikel bijv. N. Frenk, NTBR 1998, p. 36 en T. Hartlief, SR 1998, p. 223-224.

⁴² Daarover uitgebreid T. Hartlief, AV&S 2003/1, p. 3 e.v.

zeggen is en dat het dus zaak is dat de vrijwilligersorganisatie en de vrijwilliger hierover duidelijke afspraken maken.

Conclusie moet zijn dat het niet zeker is of vrijwilligers eenzelfde, vergaande bescherming genieten als werknemers wanneer het gaat om arbeidsongevallen, beroepsziekten en verkeersongevallen.⁴³ Zolang die zekerheid niet is gegeven door de rechter of wetgever, is het verstandig om hierover duidelijke afspraken te maken en om de risico's uit deze afspraken door verzekering af te dekken.

3.3.2 overige schade tijdens vrijwilligerswerk

De vrijwilliger kan schade aan zijn bezittingen lijden bij de uitoefening van zijn werkzaamheden. Is de organisatie daarvoor aansprakelijk? Als de schade terug te voeren is op een fout van de organisatie of een persoon voor wie de organisatie aansprakelijk is, dan luidt het antwoord natuurlijk bevestigend. Maar soms heeft de vrijwilliger zélf schuld aan zijn schade, bijvoorbeeld indien de vrijwilliger met zijn eigen auto maaltijden rondbrengt en zijn auto beschadigt. En soms is er ook helemaal geen schuldige aan te wijzen. Dan zal men geneigd zijn te denken dat de vrijwilliger met zijn schade blijft zitten (tenzij hij zelf een cascoschadeverzekering heeft afgesloten). En waarschijnlijk is dit ook zo, maar zekerheid hierover is er niet. In theorie zou namelijk analoge toepassing van het arrest *Schuitmaker/Bruinsma Tapijt* denkbaar zijn. Zoals bekend betrof het daar cascoschade aan de auto van een werknemer, die hij met een beroep op artikel 6:248 BW kon verhalen op de werkgever.⁴⁴ De werknemer moest zijn auto uit hoofde van zijn werkzaamheden gebruiken voor het rondbrengen van bestellingen voor de werkgever. Voor de verwezenlijking van het casco-risico dat verbonden was aan deze werkzaamheden construeerde de Hoge Raad een op redelijkheid en billijkheid gebaseerde werkgeversaansprakelijkheid, maar zolang er geen sprake is van een arbeidsovereenkomst is, denk ik niet dat de vrijwilliger onder het beschermingsbereik van *Schuitmaker/Bruinsma Tapijt* te brengen is. De rechtvaardiging voor deze aansprakelijkheid werd door de Hoge Raad immers goeddeels gezocht in het stelsel van vermogensrechtelijke bescherming van werknemers. En daar vallen vrijwilligers – wellicht met uitzondering van artikel 7:658 lid 4 BW – buiten.

Tenslotte kan het reeds genoemde artikel 7:406 lid 2 BW als grond voor aansprakelijkheid dienst doen, maar zoals gezegd biedt de bestaande onduidelijkheid over de reikwijdte van het begrip 'bijzonder gevaar' weinig houvast. De eindconclusie moet dus zijn dat als de vrijwilliger geen bijzondere regeling heeft getroffen met de vrijwilligersorganisatie, er waarschijnlijk geen verplichting van deze laatstgenoemde bestaat om schade van de vrijwilliger te vergoeden (behoudens uiteraard de gevallen waarin de organisatie zelf fouten heeft gemaakt of aansprakelijk is voor fouten van anderen die de schade hebben veroorzaakt).

3.3.3 afdekking van het risico door verzekeringen

Het is een illusie om te denken dat de vrijwilliger goed is verzekerd als de vrijwilligersorganisatie een AVB heeft afgesloten. AVB's dekken *aansprakelijkheid* van de organisatie en niet de *schade* van de vrijwilliger. Nu lijkt onder juridische leken nog wel eens

⁴³ Evenmin is duidelijk wat het werkingsbereik van artikel 7:406 lid 2 BW in dit verband is.

⁴⁴ HR 16 oktober 1992, NJ 1993, 264.

de gedachte gangbaar dat voor elke schade wel een aansprakelijke valt aan te wijzen en dat – waar het vrijwilligerswerk betreft – de organisatie de schade moet vergoeden. Op zichzelf is de laatste gedachte dat schade die wordt geleden in de uitoefening van de vrijwilligerswerkzaamheden vergoed moet worden door de organisatie, zo vreemd nog niet. Maar vreemd of niet, het is geen geldend recht. Niet elke schade leidt tot aansprakelijkheid, en doordat men geen inzicht heeft in de details van het aansprakelijkheidsrecht of van de gangbare verzekeringspolissen kan men nogal eens voor verrassingen komen te staan.

Ook tussen de organisatie en haar AVB-verzekeringsmaatschappij kan dat ingeval van schade tot discussies leiden: de organisatie vindt het niet onredelijk om de schade te vergoeden, terwijl de verzekeraar zich op het standpunt stelt dat de organisatie niet aansprakelijk is en er dus geen dekking bestaat. En ook als er wél aansprakelijkheid van de organisatie bestaat, kan tóch dekking ontbreken. Sommige AVB's sluiten onder omstandigheden 'aansprakelijkheid van verzekerden tegenover ondergeschikten' uit.⁴⁵ Daar komt bij dat sommige AVB's schade aan zaken van de ondergeschikte uitsluiten van dekking. En als de AVB-verzekeraar gebruik maakt van een aparte rubrieksdekking voor arbeidsongevallen en beroepsziekten – met bijpassende premiestelling – kan het schadegeval ook ongedekt blijken te zijn.⁴⁶ Het is te hopen dat de vrijwilligersorganisaties zich hierover van tevoren goed heeft laten voorlichten, want de vrijwilliger zal weinig begrijpen van al deze details.

4 Waar moeten vrijwilligersorganisaties op letten?

Gezien de vele onduidelijkheden die hiervoor werden gesignaleerd is het aan te raden dat partijen hun rechtsverhouding eenduidig op papier zetten. Zij doen er verstandig aan om een schriftelijke regeling te treffen met betrekking tot de aard van de werkzaamheden (zie paragraaf 2) en het verplichte of juist onverplichte karakter van de werkzaamheden van de vrijwilliger (zie paragraaf 2 en 3.2). Daarnaast is het zinvol om op te schrijven dat de vrijwilliger verplicht is om instructies en aanwijzingen van de zijde van de organisatie op te volgen, bijvoorbeeld omdat voor toepassing van artikel 6:170 BW relevant is of de vrijwilliger zich heeft verplicht om aanwijzingen op te volgen.

Daarnaast dient de organisatie mijns inziens zelfstandig toe te zien op afstemming van de werkzaamheden op de concrete vaardigheden: een organisatie die serieus werk maakt van de minimalisering van aansprakelijkheidsrisico's [198] doet er verstandig aan om een inventarisatie te maken van de aard van de te verrichten werkzaamheden, en deze te spiegelen aan de vaardigheden van de betreffende vrijwilliger. Het toewijzen van een taak aan een vrijwilliger die niet op deze taak is berekend, kan een onzorgvuldige gedraging van de organisatie opleveren die tot schade aanleiding kan geven. Een organisatie dient er op toe te zien dat een vrijwilliger niet zonder nadere eisen te werk wordt gesteld op een terrein waar normaliter slechts geschoolde beroepskrachten werkzaam zijn. Duidelijke afspraken hierover zijn gewenst.

Wat betreft afspraken over aansprakelijkheid jegens derden moge het duidelijk zijn dat de vrijwilliger het meeste baat heeft bij toepasselijkheid van artikel 6:170 BW. Daarvoor is nodig dat de vrijwilliger zich verplicht heeft aanwijzingen terzake van de uitvoering van zijn werkzaamheden op te volgen; in dat geval zal sprake zijn van 'onderge-

⁴⁵ Deze uitsluiting is bijv. vaak van toepassing op milieugerelateerde schadegebeurtenissen.

⁴⁶ Ook de werkgeversaansprakelijkheid voor verkeersongevallen uit hoofde van artikel 7:611 BW/6:248 BW is soms apart ondergebracht. Daarnaast is het bij sommige verzekeraars uiteraard mogelijk om speciale ongevallenverzekeringen af te sluiten die niet met aansprakelijkheid van doen hebben.

schiktheid'. Dat zullen partijen duidelijk moeten vastleggen. Het voordeel is niet alleen dat voor partijen duidelijk is hoe hun rechtsverhouding in elkaar steekt, maar voor een eventuele benadeelde dat hij zonder meer de organisatie als risico-aansprakelijke kan aanspreken en voor de vrijwilliger dat hij in beginsel niet de schade hoeft te dragen (artikel 6:170 lid 3 BW).

Afspraken over eventuele schade van de vrijwilliger opgelopen bij de uitoefening van de werkzaamheden zijn ook zeer aan te bevelen, zeker wat betreft letselschade. Wel moet men zich realiseren deze afspraken wellicht nietig zijn. Als namelijk komt vast te staan – het is als gezegd niet zeker – dat artikel 7:658 lid 4 BW mede op vrijwilligerswerkzaamheden van toepassing is, dan geldt op grond van lid 3 van die bepaling dat partijen er niet van kunnen afwijken.

De vrijwilligersorganisatie moet zich goed laten voorlichten over de verschillende verzekeringsvormen en wat deze dekken. Een AVB is belangrijk, maar lang niet altijd toereikend voor wat betreft dekking van schade door en aan vrijwilligers. Het is in elk geval het overwegen waard om als organisatie ten behoeve van de betrokken vrijwilligers een ongevallenverzekering af te sluiten.